

Van vaders en vlugteling.

S. J. Naudé.

Kaapstad: Human & Rousseau, 2023. 191 pp.

ISBN 9780798183949.

Van vaders en vlugteling (2023) is S. J. Naudé se vierde boek en tweede roman. Dit bestaan uit vyf dele waarvan die eerste vier ook apart as selfstandige verhale gelees kan word, terwyl die vyfde afdeling die verskillende dele saambind. In Naudé se vorige boek, die kortverhaalbundel *Dol heuning* (2020), was hy reeds gemoeid met die gesin, en die verskillende maniere waarop die vorm van die gesin herverbeel of gebuig kan word. Hierdie belangstelling in die veranderende vorms wat gesinne in die een-en-twintigste eeu aanneem hou verband met sy eie lewe. In 'n onderhoud met Johan van Zyl verduidelik Naudé hoe ingewikkeld dit vir hom en sy man was om 'n kind te kry, en dit is juis hieroor wat hy hom so heftig uitgespreek het teen die implikasies van H. P. van Coller se berugte bewerings dat sommige gesinne 'normaal' sou wees en ander nie.

Anders as in *Dol heuning* is Naudé se verkenning van verskillende gesinsverhoudings in *Van vaders en vlugteling*, en dan veral seuns se verhoudings met hulle pa's, en pa's se verhoudings met hulle jong kinders, nie daarop gerig om die utopiese, etiese of bevrydende moontlikhede van gesinne te herbedink nie, en is dit eerder 'n uitbeelding van die nagmerrieagtighede wat met hierdie verhoudings kan saamgaan.

Elzanne Coetzee beskryf dan ook (in haar resensie van die roman) die eerste afdeling, "Waar wolwe paar", as 'n koorsdroom. In hierdie hoofstuk ontmoet die leser die emosioneel afgestompte Daniël, 'n vervreemde wêreldbürger wat herinner aan vele ander Naudé-protagoniste. By 'n Agnes Martin-uitstalling in die Tate Modern in Londen ontmoet hy twee Serwiërs, Jugo en

Oliver. Mettertyd het hy seks met beide en maak hulle allerlei etiese aansprake op hom. Daar ontstaan egter nooit werklik 'n intimiteit in hulle verhouding nie, hulle dring nie deur Daniël se afstandelikheid nie, en hang uiteindelik hulself.

Die sonverbleikte Kaapstad wat in die tweede afdeling, "Verlore in Maleisië", beskryf word, eggo die gedempte kleure van Martin se skilderye, en die gedempte aard van Daniël se emosionele ervarings-wêreld. In hierdie afdeling versorg Daniël sy sterwende pa. Omdat sy konserwatiewe pa aan demensie ly, kan Daniël vir hom al die besonderhede van sy sekslewe vertel sonder veel teenkating. Coetzee voer aan dat hierdie vertellings vir Daniël 'n mate van aanvaarding en afsluiting verskaf. Terwyl Daniël hier egter wel, anders as in die eerste afdeling, aktief reageer op etiese aansprake en meestal versorgend optree, vorm daar ook nooit 'n betekenisvolle verhouding tussen vader en seun nie. Dit is selfs moontlik dat Daniël uiteindelik sy pa tot sy dood dryf, deur hom verder te laat stap in die aardverwarmde stad as wat hy kan hanteer.

Die volgende twee hoofstukke, "Hankai" en "Die geboortepyne van termiete" is in sommige opsigte die ommekeer van die eerste twee. Hier gaan dit oor Daniël wat uitreik om menslike verhoudings te koester en oor sy begeerte om 'n pa te word. Nietemin (of juis daarom) is hierdie hoofstukke nog meer nagmerrieagtig as die eerste twee. As vervreemding pynlik is, behels omgee die potensiaal van nog meer pyn, blyk dié roman te suggereer. In sy pa se testament word Daniël beveel om sy neef Theon op sy plaas, Fenzaamheid, in die Vrystaat te besoek, omdat hy sterwend is aan kanker. Daar gekom vind Daniël uit dat Theon herstel het, en eksperimenteer in ander maniere van leef deurdat hy saam met al die swart werknemers op die plaas in 'n huis woon. Een van die vroue wat saam met hom woon se tienjarige seun, Motlale, is ernstig siek. Daniël en Theon probeer om pa's vir Motlale te wees en reis saam met hom na Japan, maar dit is tevergeefs.

Daniël wil nie terug plaas toe gaan nie. Hy wil homself verwyder uit die intimiteit van sy verhouding met Theon om sodoende verdere verliese te vermy. Hy kan dit egter nie weerstaan wanneer Theon hom vra om terug te kom na die plaas toe nie. Hulle maak hulself tuis in 'n kothuis en in die allerpynlikste hoofstuk van die roman probeer hulle om daar 'n baba te versorg. As gevolg van die uitgelewerdheid van babas en die angs wat dit by die leser skep, is hierdie hoofstuk amper ondraaglik spannend.

In die maniere waarop dit die konvensies van die normatiewe plaasroman uitdaag en vra wat die hede en toekoms van wit mans in Afrika is, kan *Van vaders en vlugteling* beskou word as 'n voortsetting van die tradisie van 'kontesterende plaasromans', soos wat Lorraine Prinsloo (36) hierdie tendens noem. As gevolg van die Vrystaatmilieu herinner dit veral aan die werk van Karel Schoeman (Viljoen), terwyl die "helder verteloppervlak" (Viljoen) en "onbetrokke houtoog" (Steinmar) van die vertelinstansie soortgelyk is aan dié in sommige J. M. Coetzee-romans. Veral *Disgrace* (1999) se pessimistiese blik op die plaasopset en *The life and times of Michael K* (1983) se krieseltjie hoop in die idee dat pampoensplante die mens sal oorleef, word opgeroep. Terwyl die verwysings en beelde in *Van vaders en vlugteling* soos in al Naudé se boeke verrassend en vars is, beteken die maniere waarop dit prominente temas in die Afrikaanse literatuur (vaderskap, die wit man se verhouding met die plaas, ensovoorts) verken, dat dit minder uniek en vernuwend is as sy ander werk.

Marius Crous voer aan dat *Van vaders en vlugteling* in terme van die intertekstuele verwysing na *The life and times of Michael K* hoopvol is, dat die bestaan en sorg van die mens gerelativeer word ten opsigte van die groter natuurwêreld. Louise Viljoen sê dat die roman lesse oor liggaamlike intimiteit bevat, en in hierdie opsig kan daar gesê word dat die verhoudings wat Daniël vorm en die versorging wat hy onderneem betekenisvol is ten spyte van alles. Benewens hierdie oomblikke van hoop, is *Van vaders en vlugteling* 'n uiters terneerdrukkende roman. Nietemin is die feit dat dit gaan lei tot nog vele gesprekke oor wat die Suid-Afrika en wêreld waarin ons leef van ons vra, en aan ons doen, nie te betwyfel nie.

Geraadpleegde bronne

- Coetzee, Elzanne. "Verlies, die dood en eensaamheid in S. J. Naudé se *Van vaders en vlugteling*." *Klyntji*. 5 Okt. 2023. <https://klyntji.com/joernaal/2023/10/5/van-vaders-en-vlugteling-sj-naude?rq=vaders%20en%20vlugteling>.
- Crous, Marius. "*Van vaders en vlugteling* deur S. J. Naudé: LitNet Akademies-resensie-essay." *LitNet*. 8 Nov. 2023. <https://www.litnet.co.za/van-vaders-en-vlugteling-deur-sj-naude-n-litnet-akademies-resensie-essay/>.
- Prinsloo, Loraine. "Marlene van Niekerk se *Agaat* (2004) as postkoloniale plaasroman." MA-tesis. U KwaZulu-Natal, 2006. <http://hdl.handle.net/10413/2241>.
- Steinmar, Deborah. "Van vaders en vlugteling." *Vrye Weekblad*. 11 Aug. 2023. <https://www.vryeweekblad.com/boeke/2023-08-11-van-vaders-en-vlugteling/>.
- Van Zyl, Johan. "Fanie Naudé: Om 'n goeie pa te wees." *Netwerk24*. 20 Aug. 2023. <https://www.netwerk24.com/netwerk24/kunste/boeke/fanie-naude-om-n-goeie-pa-te-wees-20230820>.

Viljoen, Louise. "Boekresensie: 'Vaders' tref op al die plekke wat saak maak." *Rapport*. 20 Aug. 2023. <https://www.netwerk24.com/netwerk24/kunste/boeke/boekresensie-vaders-tref-op-al-die-plekke-wat-saak-maak-20230820>.

Bibi Burger

bibi.burger@uct.ac.za

Universiteit van Kaapstad

Kaapstad, Suid-Afrika

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9483-6671>

DOI: <https://doi.org/10.17159/tl.v61i1.18494>